

Téma:

SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY
Kritikus infrastruktúra jelentés
Pénzügyi közvetítőrendszer

Időszak:

2012. december

Dátum:

2012. december 15.

SZÁZADVÉG
ALQJITVÁNY

SZÁZADVÉG
gazdaságvezető zrt.

STRATEGOPOLIS
KÖZMŰVELÉSI TANULMÁNYOK ÉS TUDÁSKEZELÉS KÖZPONTJA

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	1
1 Hitelezési körkép.....	3
1.1 Lakossági szegmens	3
1.1.1 A hitelportfólió minősége, mint kiemelt kockázati tényező	5
1.2 Vállalati szegmens.....	9
1.3 Kamatkörnyezet és kockázati megítélés	12
2 A bankszektor jövedelmezősége	15

Vezetői összefoglaló

Mind a forint, mind a deviza alapú hitelek tekintve nettó hiteltörlesztői pozícióban volt a lakosság októberben. Az MNB novemberi hitelezési felmérése szerint **enyhültek a háztartási hitelek feltételei** a harmadik negyedévben, amit a **legtöbb banknál a piaci verseny fokozódása kényszerített ki, míg a kockázati környezet továbbra is szigorításra ösztönözte a bankokat**. A kereslet a várakozásoknak megfelelően élénkült, amire közel két éve nem volt példa. Ebben szerepet játszhat az állami kamattámogatás, mely fokozta a lakáshitelek iránti érdeklődést.

Úgy tűnik, hogy **elérte mélypontját a hitelminőség romlása**, a nemteljesítő hitelek aránya a lakossági szegmensben bő fél százalékponttal mérséklődött. Az MNB megvizsgálta a hazai NPL-ráta növekedése mögött álló okokat, és azt a következtetést vonta le, hogy **a nemfizető lakáshitelek állományának nagyjából a felét magyarázzák az emelkedő hitelkamatok, a forint árfolyamának gyengülése és a foglalkoztatás visszaesése, a másik fele a bankok túlzott kockázattvállalásával magyarázható**. Fontos megállapítás, hogy **a törlesztőrészek emelkedésének számottevően erősebb hatása volt a teljesítésre, mint a megnövekedett munkanélküliségnek**.

Októberben a vállalatok bő 40 milliárd forint értékben törlesztettek több hitelt, mint amennyit felvettek, ami az előző hónaphoz képest ismét visszaesést jelent. A betétállományt illetően a következő hónapokban **meghatározó lehet a tranzakciós illeték bevezetése, melynek hatására a vállalatok betéteik egy részét külföldre helyezhetik**. A vállalati szegmensben **folytatódott a hitelezési kondíciók szigorodása**, amit a gazdasági kilátások, iparág-specifikus problémák és a kockázati tolerancia megváltozása indokolt. A hitelkereslet továbbra is az ügyfelek forgóeszköz-finanszírozási szükségletéből fakad, ugyanakkor **az általános kamatszínvonal csökkenése, és a bankok közötti verseny élénkülése hozzájárult a hitelkereslet növekedéséhez**. A vállalati portfólió minősége is javult, ám így is rendkívül magas a késedelmes hitelek aránya (25,8 százalék). A vállalati hitelek kamatai ismét mérséklődtek október folyamán, amiben szerepet játszhatott a jegybanki kamatcsökkentési sorozat.

A hazai országhoz tartozó CDS értéke ismét mérséklődött november közepétől. E mögött az általános hangulat javulása mellett szabályozási okok is álltak. A megítélés törekenységét bizonyítja azonban a magyar államadósság Standard & Poor's általi leminősítése. **Az általunk megkérdezett elemzők többsége egyetért abban, hogy bár van rá esély, hogy a következő hónapokban a többi hitelminősítő is lefokozza a magyar államadósságot, de ennek jelentősége nem meghatározó**. Véleményük szerint a bankok forráskiáramlását nem fogja felgyorsítani egy újabb leminősítés, viszont a befektetői megítélés romlása már okozhatja a tőkemozgás változását.

Tovább romlott a bankok jövedelmezősége 2012 harmadik negyedévében. Ráadásul a **nagybankok polarizációja igen magas**: a bruttó nyereség négyötöde öt intézményhez köthető, a bruttó veszteség 90 százalékát pedig három nagybank viseli. **A mérlegfőösszeg alapján** számított

piaci részesedést tekintve a környező országokhoz képest nem nevezhetjük kiugrónak a hazai bankpiac koncentrációját. A jövedelmezőség tekintetében már jóval nagyobb eltéréseket figyelhetünk meg az egyes hazai bankok között, a piacvezető OTP kiugró nyereséggel bír bármely másik szereplővel szemben. A kedvezőbb eredményeket felmutató bankok jellemzően alacsonyabb céltartalék-képzésről, illetve a működési költségek lefaragásáról számolnak be jelentéseikben, ám emellett üzleti volumenük csökkenése is megfigyelhető.

1 Hitelezési körkép

A hitelezési helyzet kiemelt jelentőségű a gazdaság növekedése szempontjából. A hitelezési aktivitás élénkülése a beruházások és a fogyasztás fokozódása révén a növekedés motorját képezheti. A hitelaktivitást azonban korlátozzák a bankokat érő növekvő veszteségek, melyek elsősorban a banki portfólió minőségéből és a szektort terhelő fiskális költségekből fakadnak. Novemberben újabb módosítások láttak napvilágot a tranzakciós illetékek kapcsolatban. Eszerint a Kormány kiterjesztette a valutaváltásra, a hitelek törlesztőrészletére és a pénzforgalmi szolgáltatások után felszámított díjakra és jutalékokra. A tranzakciós illeték értékpapír-ügyletekre vonatkozó 2014-től való tervezett kiterjesztése viszont az Európai Bizottság jóváhagyásától függ. Az MNB előrejelzése szerint 2014 végéig nem számolhatunk sem a vállalati, sem a lakossági hitelezés érdemi javulásával, amit keresleti és kínálati korlátok együttes jelenléte vetít előre.

Az MNB hitelezési felméréséből következtethetünk arra, hogy az önkormányzatok hitelezését tekintve a kínálati korlátok dominálnak. A bankok egyre kisebb mértékben kívánnak az önkormányzatok számára hitelt kihelyezni, ami a számukra meghatározott hitelfeltételek szigorodásában is tükröződik. Mindezt a legtöbb bank a gazdasági kilátások és a kockázati környezet romlásával, valamint ügyfélkör-specifikus problémákkal magyarázza. Leginkább az EU-s támogatásokhoz kapcsolódóan a hitelek iránti kereslet élénkülését tapasztalták a harmadik negyedévben, a következő fél évre vonatkozóan azonban jellemzően már nem várnak további keresletbővülést. **Számos bank jelentette az önkormányzati portfólió minőségének romlását, és erre számítanak a jövőben is.**

1.1 Lakossági szegmens

A hitelezési aktivitást a lakossági szegmensben leginkább a háztartások jövedelmi helyzete korlátozza. Októberben ismét több hitelt fizettek vissza a bankok számára, mint amennyit felvettek. Ezúttal azonban nem csak a deviza alapú hiteleket tekintve, hanem a forinthitelek esetében is nettó hiteltörlesztők voltak a háztartások. A szezonális hatásoktól szűrt adatok azt mutatják, hogy 2008 óta ez volt az első olyan hónap, amikor a forinthitelek törlesztése meghaladta az újonnan felvett hitelek mennyiségét. A forinthitelek nagyjából 30 milliárd forinttal mérséklődtek tranzakciókból eredően. Ennek oka jelentős részben a terület alapú támogatások¹ kifizetéséhez, illetve a hó végi munkanap áthelyezések miatt előrehozott bérkifizetésekhez köthető. A deviza alapú hiteleket is beleszámítva **októberben összesen 60 milliárd forint értékben fizetett vissza több hitelt a lakosság, mint amennyi újat felvett.** A forinthitelek szokatlan mértékű törlesztésével párhuzamosan bővült a háztartások betétállománya is. A szezonális hatások kiszűrését követően 35 milliárd forintnak megfelelő nettó betételhelyezést

¹ A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) 2012. évi területalapú támogatásának összege eléri a 294 milliárd forintot, mely összegnek közel felét utalták át október folyamán. Ennek mintegy 60 százaléka a háztartások tranzakcióit érintette.

regisztrált az MNB, mely alapvetően a forintbetétek növekményéből fakadt. A nettó hiteltörlesztői pozíció, valamint a forint árfolyamának kismértékű erősödésének hatására tovább mérséklődött a teljes hitelállomány. Legnagyobb mértékben a folyószámla- (4,2 százalék) és az egyéb hitelek (5,5 százalék) állománya mérséklődött. A folyószámlahitelek állományának hirtelen csökkenése ugyancsak a hosszú hétvége miatt előrehozott bérkifizetésekhez köthető. A hó végi kifizetések automatikusan törlesztették a fennálló folyószámlahiteleket.

1. A LAKOSSÁGI HITELÁLLOMÁNY VÁLTOZÁSA HITELTÍPUSOK SZERINT

	Személyi hitel	Lakáscélú hitel	Gépjármű vásárlási	Áru és egyéb fogy.-i	Szabad felh. jelzálogh.	Folyó- számla hitel	Egyéb hitel	Összes hitel
október	424	3524	267	40	2290	436	238	7220
1 hónap	-1,5%	-0,5%	-0,4%	-1,4%	-0,5%	-4,2%	-5,5%	-1,0%
3 hónap	-4,0%	-1,0%	-4,0%	-6,8%	-0,9%	-3,7%	-6,5%	-1,6%
1 év	-17,8%	-20,5%	-5,7%	-19,2%	-14,2%	6,1%	-15,6%	-16,5%

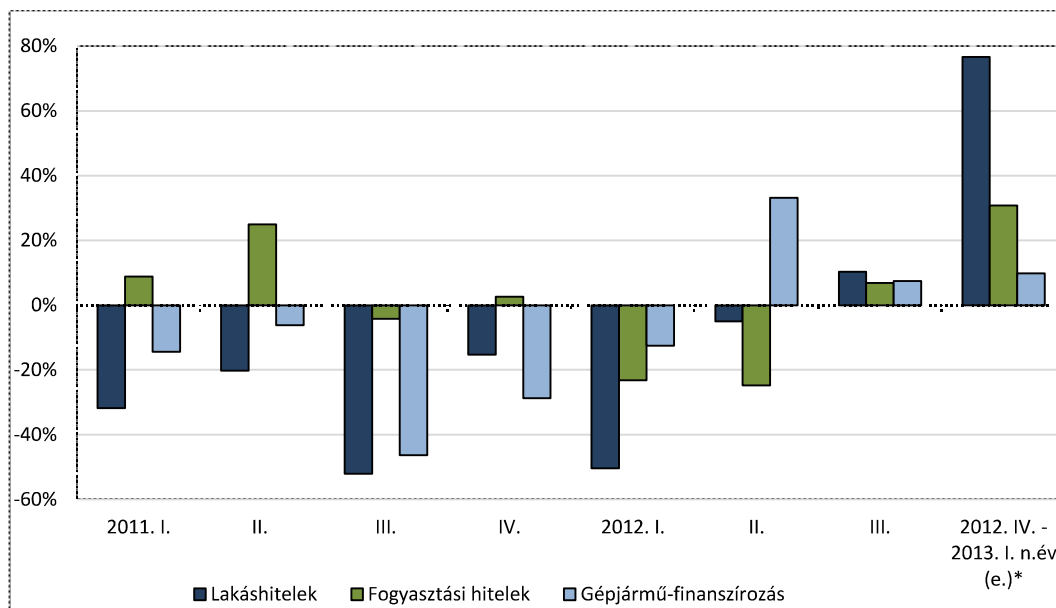
Forrás: MNB

Az MNB október folyamán végzett hitelezési felmérése szerint **enyhültek a háztartási hitelek feltételei** a harmadik negyedévben, így folytatódott a korrekció a 2011 végén tapasztalt szigorítások után. Mind a lakás, mind a fogyasztási hitelek kedvezőbb feltételekkel igényelhetők, ám a következő fél évben nem várható további enyhítés.² Összességében elsősorban az árjellegű tényezők miatt lett könnyebb a hitelfelvétel. A hitelfolyósításért felszámított díjakat és a hiteleken lévő szpredet tekintve a bankok többségénél kedvezőbbek lettek a feltételek. Ugyanakkor, míg a fogyasztási célú hitelek esetében mérséklődött, a lakáshiteleket tekintve többnyire emelkedett a kockázatosabb hiteleken lévő prémium. A fogyasztási típusú hiteltermékeken belül az árjellegű feltételek javulása leginkább a szabad felhasználású jelzáloghitelekre volt jellemző. A hitelintézetek többsége szigorúbb feltételekhez kötötte a gépjármű-finanszírozást, ami a maximális hitel/fedezet arány csökkentésében nyilvánult meg, ám ennek folytatódása már nem várható.

Mind az eurózónában, mind a régiós országokban (Lengyelország, Csehország) szigorodtak a lakáshitelek feltételei, miközben a fogyasztási hitelek kondíciói az eurózónában csak kismértékben szigorodtak, a régió két vizsgált országában pedig változatlan szinten maradtak az előző negyedévhez képest. A lakáshitelek esetén a szigorítások leginkább a hitelkamatok és forrásköltségek közötti szpredet érintették, ami megjelenik a hitelköltség emelkedésében is. A kamatfelárak így tovább emelkedtek, és jelenleg meghaladják a 2009-es rekordértéket. A következő negyedévre vonatkozóan a válaszadó bankok az eurózónában és Lengyelországban a lakáshitelek feltételeinek további szigorodását vetítik előre, míg Csehországban enyhítés várható. A bankok visszajelzése alapján a fogyasztási hiteleket tekintve csak Lengyelországban számolhatunk enyhítéssel.

² A felmérés időpontjában még nem voltak ismertek a bankadó és a tranzakciós illeték mértékét érintő kormányzati intézkedések, melyek hatása megjelenhet elsősorban az árjellegű feltételekben, de a kockázatok emelkedésén keresztül a nem árjellegű feltételekben is.

1. ÁBRA: HITELKERESLET A HÁZTARTÁSI SZEGMENSBN (A NÖVEKEDÉST ÉS CSÖKKENÉST JELZŐ BANKOK ARÁNYÁNAK KÜLÖNBSÉGE PIACI RÉSZESEDÉSSEL SÚLYOZVA)

Forrás: MNB

Magyarországon az enyhítést a legtöbb banknál a piaci verseny fokozódása kényszerítette ki, míg a kockázati környezet továbbra is szigorításra ösztönzi a bankokat. A bankok nagyobb aránya jelezte a lakáscélú hitelek nyújtásának növelésére vonatkozó szándékát. A fogyasztási hitelekben belül elsősorban a személyi hitelek, valamint az áruvásárlási és egyéb hitelek esetében számoltak be a bankok kihelyezni kívánt hitelmennyiség növekedéséről. A kereslet a várakozásoknak megfelelően élénkült, amire közel két éve nem volt példa. Ebben szerepet játszhat az állami kamattámogatás, mely feltehetően fokozta a lakáshitelek iránti érdeklődést. Ennek megfelelően a bankok túlnyomó része elsősorban a lakáscélú hitelek keresletének élénkülésére számít a következő fél évet illetően. Bár a bankok beszámolója szerint a szabad felhasználású jelzáloghitelek iránti kereslet összességében csökkent a bankok nagyobb részénél, a következő fél évre vonatkozóan a legtöbb bank már élénküléssel kalkulál.

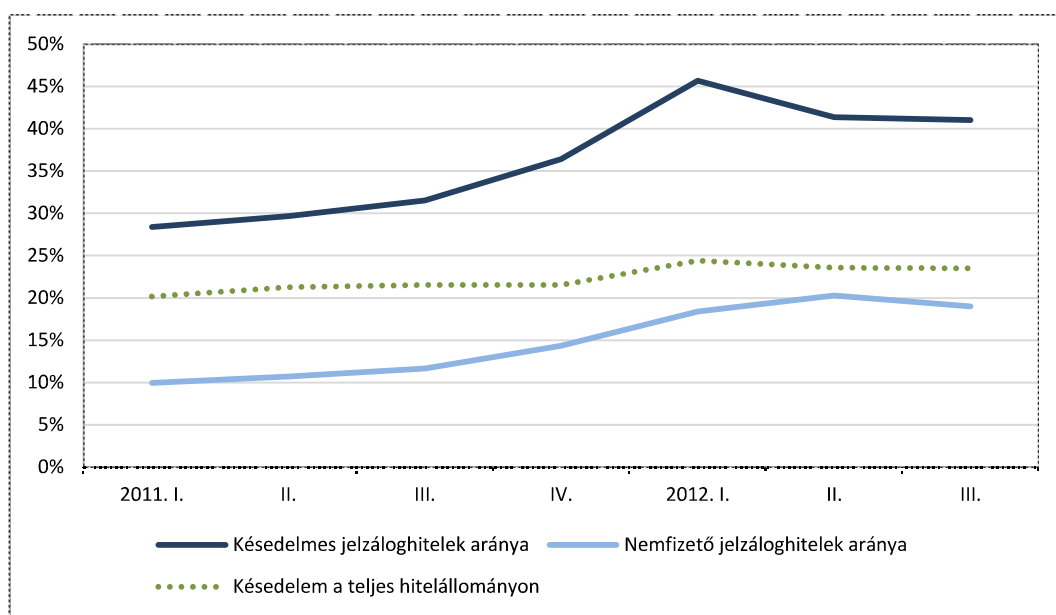
A hitelezési felmérés szerint a lakáscélú hitelek esetén összességében a nemfizetési arány romlásáról, a fogyasztási célú hitelek esetében javulásról számoltak be a bankok. A fogyasztási hitelek belül elsősorban a gépjárműhiteleket tekintve jelezték a fizetési hajlandóság javulását. A nemteljesítéskori veszteségráta, vagyis az ügyfél nemfizető kategóriába sorolásakor a bank által elszenvedett veszteség aránya ugyanakkor emelkedett, és a jövőben e tendencia folytatódása várható. Ez feltehetően a portfóliótisztítási lehetőségek romlásával függ össze. Az eredmények némileg eltérnek az MNB által közzétett pénzügyi stabilitási statisztikáktól, melyek elemzését a következő alfejezet tartalmazza.

1.1.1 A hitelportfólió minősége, mint kiemelt kockázati tényező

Úgy tűnik, hogy elérte mélypontját a hitelminőség romlása, összességében ugyanis nem romlott tovább az eszközminőség 2012 harmadik negyedévére. A teljes hitelállományon belül 1

százalékpontos csökkenést követően 23,5 százaléknak felelt meg a késedelmes hitelek aránya, azonban a 3 hónapot meghaladó késéssel bíró, vagyis a nemfizető állomány aránya kismértékben tovább emelkedett (13,8 százalék). A devizában nyújtott hitelek tekintve 26 százalékos volt a késedelem aránya, míg a forinthiteltek esetén 19 százaléknak felelt meg ez a szám. A vállalatoknak nyújtott hitelek késedelme 1,5 százalékponttal javult, és ezzel 25,8 százalékos lett az arány, ami azonban továbbra is rendkívül magasnak számít. Ennél is nagyobb terhet jelent a bankszektor számára a lakossági hitelek minősége, **a teljes háztartási hitelállománynak** ugyanis **33 százalékát teszi ki a késedelemben lévő hitelek aránya**. Kedvező ugyanakkor, hogy a harmadik negyedévben lényegében nem növekedett tovább ez az arány, továbbá **a nemteljesítő hitelek aránya már bő fél százalékponttal mérséklődött**. A teljes hitelállományon belül (11,5 százalék) és a lakossági hitelek esetén (14 százalék) is növekedett az átstrukturált hitelek aránya, amiben az árfolyamgát is szerepet játszott.

2. ÁBRA: A DEVIZÁBAN NYÚJTOTT JELZÁLOGHITELEK FIZETÉSI KÉSEDELMÉNEK VÁLTOZÁSA

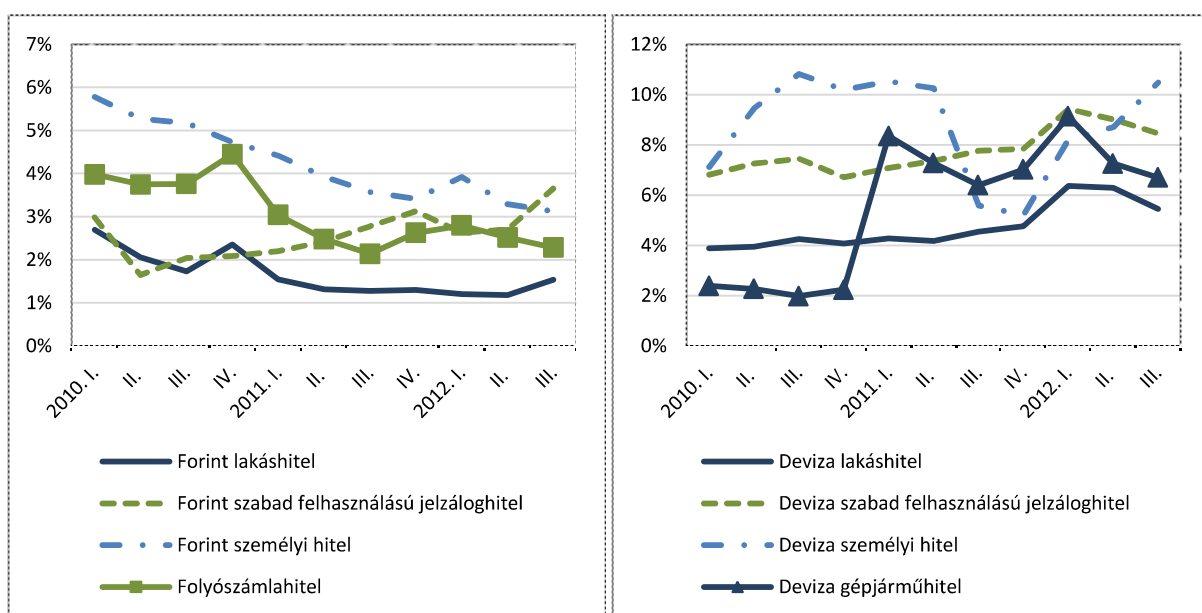
Forrás: PSZÁF

A devizaalapú jelzáloghiteleket tekintve **a gazdasági visszaesés mellett a végtörlesztés is rontotta az eszközminőséget**, mivel a jó adósok ennek folyamán kikerültek a portfólióból. Emellett a forint gyengülése is hozzájárult a fizetési problémákkal küszködő adósok arányának növekedéséhez, ami így az év elején elérte csúcspontját (2. ábra). Ezzel szemben **az árfolyamgát, a nemfizető adósok 25 százalékos adósságelengedése, valamint a forint erősödése javulást eredményezhet**. Az árfolyamrögzítést igénylő adósok száma azonban jelentősen alulmúlta a várakozásokat. A korábban 90 százalékos becsült részvételi arányhoz képest szeptember végéig igen alacsony, az állományra vetítve nagyjából 20 százalékos részvétellel számolhattunk. Ennek oka feltehetően a bonyolult konstrukcióban, illetve az újabb hitel felvételétől való félelemben keresendő, vagyis az ügyfelek tájékozatlanságában. A PSZÁF egy hónappal az év végi határidő előtt kiadott egy közleményt, melyben felhívta az adósok figyelmét arra, hogy a program segítségével a tipikus ügyfél átlagosan 400-550 ezer forint értékű kamatfizetést takaríthat meg.

Az öt éves rögzítés lejárta után pedig jogszabály tiltja, hogy vállalhatatlan mértékű törlesztési kötelezettség háruljon az ügyfélre.

Amennyiben az egyes hiteltípusokat vizsgáljuk, úgy azt láthatjuk, hogy az 1-3 hónapos késedelmű hitelekkel illetően a forint alapú jelzáloghitelek és a deviza alapú személyi hitelek minősége romlott az idei év harmadik negyedében. Ebben a kategóriában továbbra is a lakáscélú hitelek esetén volt a legkedvezőbb a fizetési arány. Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy a lakáscélú hitelek jellemzően első lakás megvásárlását szolgálják, így e hitel törlesztésében rendkívül magas a fizetési hajlandóság. A szabad felhasználású jelzáloghitelek ezzel szemben főként fogyasztási célokat szolgálnak, és a hitel fedezete sem feltétlenül az adós lakóingatlana, hanem további ingatlanok lehetnek, ami az adós hiteltörlesztéssel kapcsolatos magatartását is befolyásolhatja.

3. ÁBRA: A 31—90 NAP KÖZÖTTI KÉSEDELMŰ FORINT- ÉS DEVIZAHITELEK ARÁNYA AZ ÖSSZES FORINT- ÉS DEVIZAALAPÚ HITELEN BELÜL

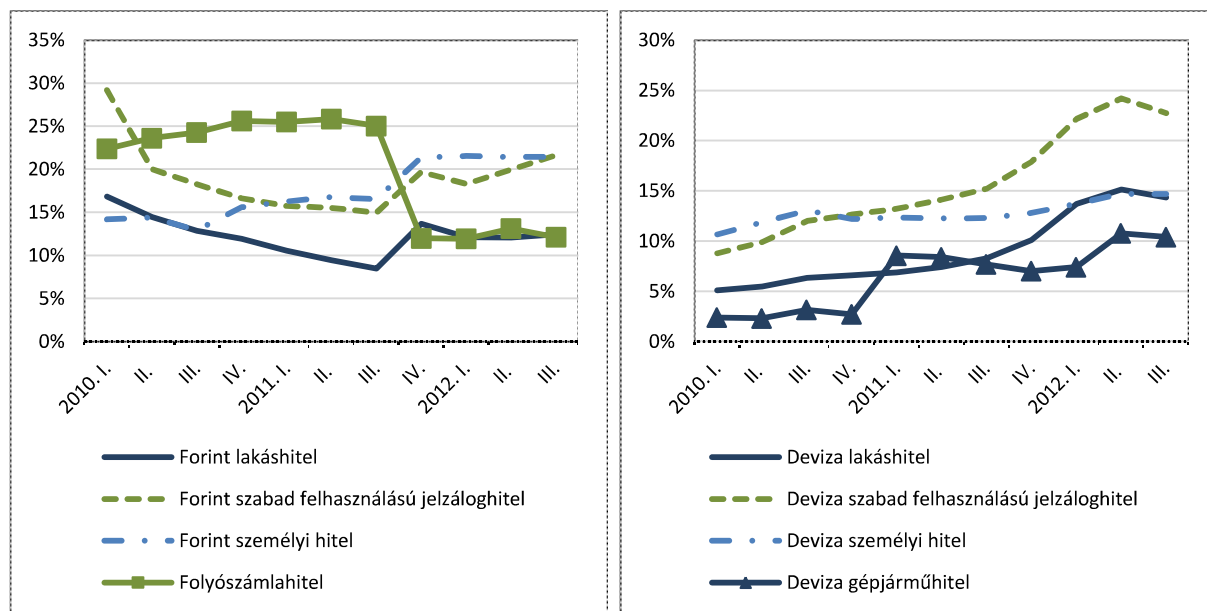
Forrás: MNB

A 90 napot meghaladó késedelmű, vagyis a nemfizető hitelek (non performing loans, NPL) tekintve a deviza alapú hitelek mutattak javulást az év elején tapasztalt jelentős mértékű romlást követően. A forint alapú lakáshitelek esetében ennél a minőségi kategóriánál is romlást tapasztalhattunk, miközben a folyószámlahitelek és a személyi hitelek minősége nem lett már rosszabb. Az MNB megvizsgálta a hazai NPL-ráta növekedése mögött álló okokat áprilisi stabilitási jelentésében. Ökonometriai elemzése alapján azt a következtetést vonta le, hogy **a nemfizető lakáshitelek állományának nagyjából a felét magyarázzák az emelkedő hitelkamatok, a forint árfolyamának gyengülése és a foglalkoztatás visszaesése, a másik fele a bankok túlzott kockázatvállalásával magyarázható.** Bár a válság kapcsán kialakuló gazdasági visszaesés nagymértékben hozzájárult a lakosság fizetési nehézségeihez, a korábbi éveket jellemző laza hitelezési feltételek önmagukban is a nemteljesítő állomány emelkedéséhez vezetett volna. Míg a foglalkoztatási helyzet romlása főként a válság első periódusában növelte az állományt, addig a

kamat és az árfolyam alakulása folyamatosan hozzájárultnak a fokozódó nemfizetéshez. Fontos megállapítás, hogy a **törlesztőrészek emelkedésének számottevően erősebb hatása volt a teljesítésre, mint a megnövekedett munkanélküliségnek.** Az MNB azt is kifejtette jelentésében, hogy a tavaly évi növekedés elsősorban a végtörlesztésnek tudható be, a mutató növekedését leginkább a hitelállomány jelentős mértékű csökkenése okozta.

4. ÁBRA: A 90 NAPOT MEGHALADÓ KÉSEDELMŰ FORINT- ÉS DEVIZAHITELEK ARÁNYA AZ ÖSSZES FORINT- ÉS

DEVIZAALAPÚ HITELEN BELÜL

Forrás: MNB

Az NPL arány jelentőségére az IMF már a válság kirobbanásakor felhívta a figyelmet. A bankválságok kitörésének okát vizsgáló tanulmányában³ 42 korábbi válság vizsgálata alapján megállapította, hogy jelentős összefüggés áll fenn a nemfizető hitelek mértéke és a bankválság kitörése között, bár az ok-okozati összefüggést nem tisztázta. Az elemzés során szisztematikus bankválságnak tekinti azt a jelenséget, amikor egy gazdaságban számos bank és vállalat csődöt jelent, némelyek pedig csak nehézségek árán képesek időben eleget tenni kötelezettségeiknek. Ezzel együtt járhat az eszközárak esése, a kamatlábak emelkedése és a tőkebeáramlás elakadása. Az is a bankválság jellemzője lehet, hogy a betétesek ilyenkor tömegesen kívánják kivenni megtakarításaikat. Az adatok azt mutatják, hogy a valutaválság és a bankválság között is erős a kapcsolat, továbbá a bankválsághoz fűzhető fiskális költséges és növekedési vesztesége jelentős mértékű lehet. Az intézet 2012-ben elvégezte az adatok frissítését,⁴ mely az utóbbi évek válságait is tekintetbe veszi. 2007-2011 között 17 országban állapított meg bankválságot (köztük az Eurózába számos tagállamában és az Egyesült Államokban), ahol a válságot jelentő ismérvek közé a bankszektorra érő stressz jellemzői (csődök, veszteségek, stb.), valamint a mentőintézkedések (likviditási támogatás, garanciák, stb.) tartoznak. Magyarországot ezek alapján Lengyelországhoz és Szlovéniához hasonlóan a „határesetek” közé sorolja be, vagyis a vizsgált ismérvek alapján

³ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08224.pdf>

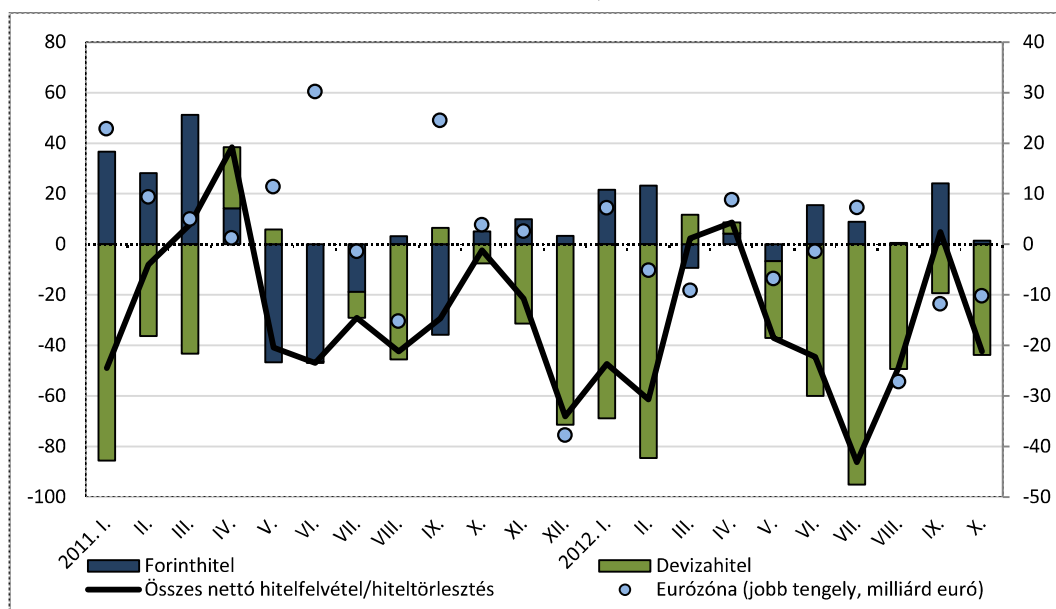
⁴ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf>

még éppen nem állapítható meg a bankválság. A következményeket tekintve az utóbbi évek válságai jóval nagyobb mértékű veszteségeket okoztak, mint ami korábban volt jellemző.

1.2 Vállalati szegmens

A kedvezőtlen gazdasági kilátások és a bankszektorra érő magas kockázatok és fiskális terhek hosszú távon akadályozzák a vállalati hitelezést. Ennek megfelelően folytatódott a vállalatok nettó hiteltörlesztése, a szezonálisan igazított adatok szerint **októberben a vállalatok bő 40 milliárd forint értékben törlesztettek több hitelt, mint amennyit felvettek**. Az előző hónaphoz képest ez ismét visszaesést jelent. Eközben az eurózóna egészét tekintve sem történt érdemi javulás a tranzakciókat illetően, a hitelezési aktivitás továbbra sem tudott megindulni. A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal október folyamán kifizetett támogatása a vállalati bankbetéteket is gyarapította. A következő hónapokban **meghatározó lehet a tranzakciós illeték bevezetése, melynek hatására a vállalatok betéteik egy részét külföldre helyezhetik**.

5. ÁBRA: A VÁLLALATOKKAL BONYOLÍTOTT HITELTRANZAKCIÓK SZEZONÁLISAN IGAZÍTOTT ÉRTÉKE (MILLIÁRD FT)

Forrás: MNB, ECB

A vállalati szektor teljes hitelállománya 7,8 százalékkal mérséklődött az elmúlt egy év folyamán, és az ágazati bontást tekintve a pénzügyi tevékenységek iparágát leszámítva minden esetben csökkenést számított az MNB. Az állomány leépülése annak ellenére történt, hogy a tavalyi év azonos időszakához képest csupán 2-3 százalékkal erősödött a forint árfolyama a vezető devizákkal szemben. Legnagyobb mértékben a bányászat, bányászati szolgáltatás (-46,7 százalék), az információ, kommunikáció (-31,7 százalék), valamint a szállítás, raktározás (-23,3) iparágak hitelállománya zsugorodott. A teljes hitelállománynak több mint a fele idegen devizában denominált, az egyes iparágakat tekintve a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (75,7 százalék) és az ingatlanügyek (71,1 százalék) vállalatai rendelkeznek a legmagasabb devizakitettséggel.

Emellett 50 százalékot meghaladó a deviza alapú hitelek állománya az építőiparban (63,2 százalék), a pénzügyi tevékenységet végző vállalatoknál (58,9 százalék), valamint a feldolgozóiparban (56,1 százalék) is.

2. TÁBLÁZAT: A VÁLLALATI HITELÁLLOMÁNY ÁGAZATI BONTÁSA (MILLIÁRD FT)

	2012. III.	1 év		2012. III.	1 év
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás	325	-2,3%	Információ, kommunikáció	101	-31,7%
Bányászat, bányászati szolgáltatás	11	-46,7%	Szállítás, raktározás	345	-23,3%
Feldolgozóipar	1 129	-9,1%	Pénzügyi tevékenység	156	20,3%
Villamosenergia-, gáz-, hő- és vízellátás	311	-7,1%	Ingatlanügyek	2 000	-3,0%
Építőipar	581	-8,2%	Szakmai, tudományos, műszaki tev.	432	-16,8%
Kereskedelem, gépjárműjavítás	1 087	-2,1%	Egyéb tevékenységek	220	-15,4%
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	223	-9,6%	Teljes hitelállomány	6 981	-7,8%

Forrás: MNB

A háztartásokhoz képest azonban **a vállalatok esetében nem jelent akkora mértékű kockázatot a devizakitettség.** Ennek oka egyrészt abban rejlik, hogy **a vállalati hitelek esetében jellemzően referenciakamathoz kötötten történik az árazás,** vagyis a válság óta jellemző nagymértékű árfolyamgyengülés a kamat mérséklődésével járhatott együtt, ami ellensúlyozta az árfolyam törlesztőrészekre gyakorolt hatását. Másrészt **a vállalatok egy része exporttevékenysége révén rendelkezik természetes fedezettséggel,** vagy más módon fedezheti kitettségét. Az MKIK GVI és a Kopint-Tárki 2009 tavaszán végzett 300 vállalat kérdőíves megkérdezése⁵ alapján a vállalatoknak csupán 9,3 százalékára igaz, hogy rendelkezik külföldi devizában felvett hitellel, de nem exportál. Ezeken a vállalatokon belül is nagyarányban képviseltek az 1 milliárd forint feletti árbevétellel rendelkező, és részben vagy egészben külföldi tulajdonban lévő cégek, ami mérsékli a kitettségéből fakadó kockázatot. Az egyes gazdasági ágakat tekintve a kereskedelem, illetve a szolgáltatások területén jellemző a devizakitettség. Az árfolyamkockázatnak kitett vállalatok többsége ugyanakkor értékesítésének csökkenését jelezte, nem tervezett beruházást, és az alkalmazotti bérek stagnálására számított a felmérés időpontjában.

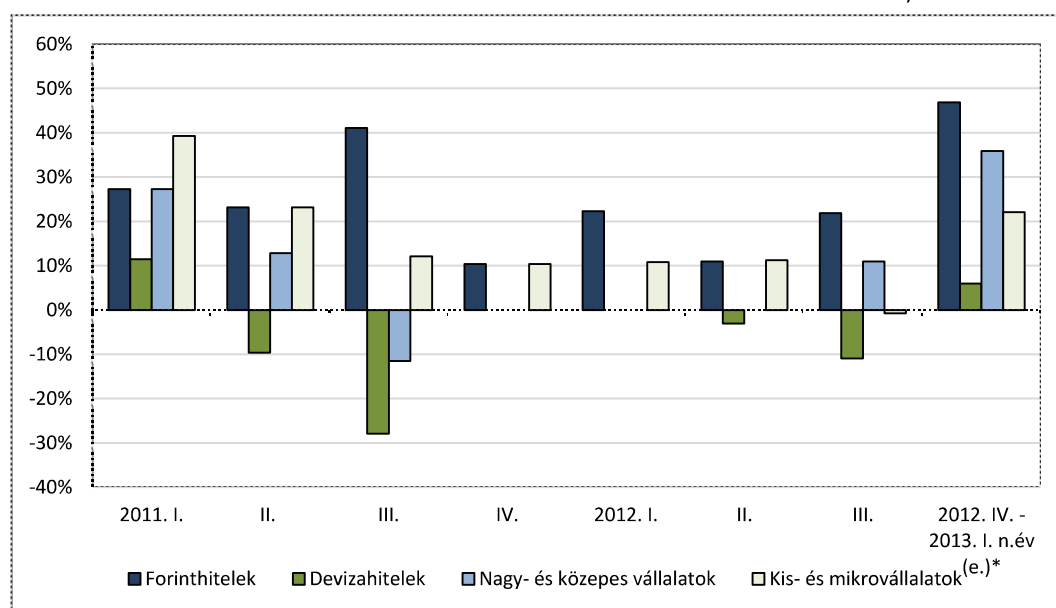
Az MNB hitelezési felmérése szerint **folytatódott a hitelezési kondíciók szigorodása a vállalati szegmensben.** A következő fél évben azonban a bankok visszajelzései alapján nem várható változás a hitelfeltételekben. A szigorítás mind az árjellegű, mind a nem árjellegű feltételeket érintette. A bankok többségénél növekedett a kockázati prémium és szélesedett a kamatszpred. Emellett mérséklődött a maximális hitel nagyság, magasabb lett a minimális hitelképességi szint, továbbá szigorodtak a fedezeti követelmények és a megkövetelt szerződéses kötelezettségvállalás feltételei. A hitelkeret maximális nagyságát a kis- és mikrovállalatok esetében korlátozták tovább a bankok, míg a hitelkamat és a forrásköltségek közötti szpred szélesedése a nagy- és közepes vállalatok hiteleire volt jellemző. Az összes többi feltétel

⁵ http://www.kopint-tarki.hu/tanulmanyaink/vallalatok%20_valsagban_2009_MT.pdf

szigorodása a bankok többségénél mindegyik vállalatméret esetén tapasztalható volt. A következő fél évet tekintve elsősorban a kis- és mikrovállalatok esetében terveznek a hitelintézetek további szigorítást, még hozzá az árjellegű feltételekre vonatkozóan. A szigorítás az üzleti célú ingatlanhitelek is érintette, a következő fél évben leginkább a logisztikai központok finanszírozását érintő hitelek esetében várható további szigorítás.

A vállalati hitelek szigorítása folytatódott az eurózónában és a régiós országok többségében is. Azonban összevetve a kelet-közép-európai átlagot a magyar adatokkal azt láthatjuk, hogy az elmúlt negyedévben is a magyar piacon volt nagyobb arányú szigorítás. A vizsgált országok a szigorítás fő okaként az alacsony hitelezési hajlandóságot jelölték meg. A hitelezési képesség – azon belül is a tőkehelyzet – bár kisebb arányban, de problémát jelentett az eurózónában, a régiós országok közül pedig csak Csehországban jelezték jelentőségét.

6. ÁBRA: HITELKERESLET A VÁLLALATI SZEGMENSBEN (A NÖVEKEDÉST ÉS CSÖKKENÉST JELZŐ BANKOK ARÁNYÁNAK KÜLÖNBSÉGE PIACI RÉSZESÉDÉSSEL SÚLYOZVA)

Forrás: MNB

A bankok visszajelzése alapján **a szigorítást a gazdasági kilátások, iparág-specifikus problémák és a kockázati tolerancia megváltozása indokolta**. A hitelezési hajlandóság tehát tovább mérséklődött, emellett a tőkehelyzet romlása, mint hitelezési képességet meghatározó tényező is felmerült néhány banknál. Eltekintve a kis- és mikrovállalatok szegmensétől összességében nem változott számottevően a kihelyezni kívánt hitelmennyiség, a következő fél évben azonban ennek emelkedésével számolnak a bankok. Az üzleti célú ingatlan-hitelekben belül a logisztikai központok és irodaházak finanszírozásához nyújtott hitelek kihelyezni kívánt mennyiségéről számoltak be a bankok, míg növekvő hitelkeresletet a logisztikai központokhoz kapcsolódóan érzektek. A keresletet azonban visszafogja az alacsony ingatlan-beruházási kedv, az üzleti ingatlanpiac helyzete, illetve az ügyfelek elégtelen saját forrása. A többi hiteltípust tekintve a legtöbb hitelintézet a forinthitelek esetében, és többnyire a nagy és közepes vállalatok tekintetében várja a kereslet élénkülését. A kereslet továbbra is az ügyfelek forgóeszköz-

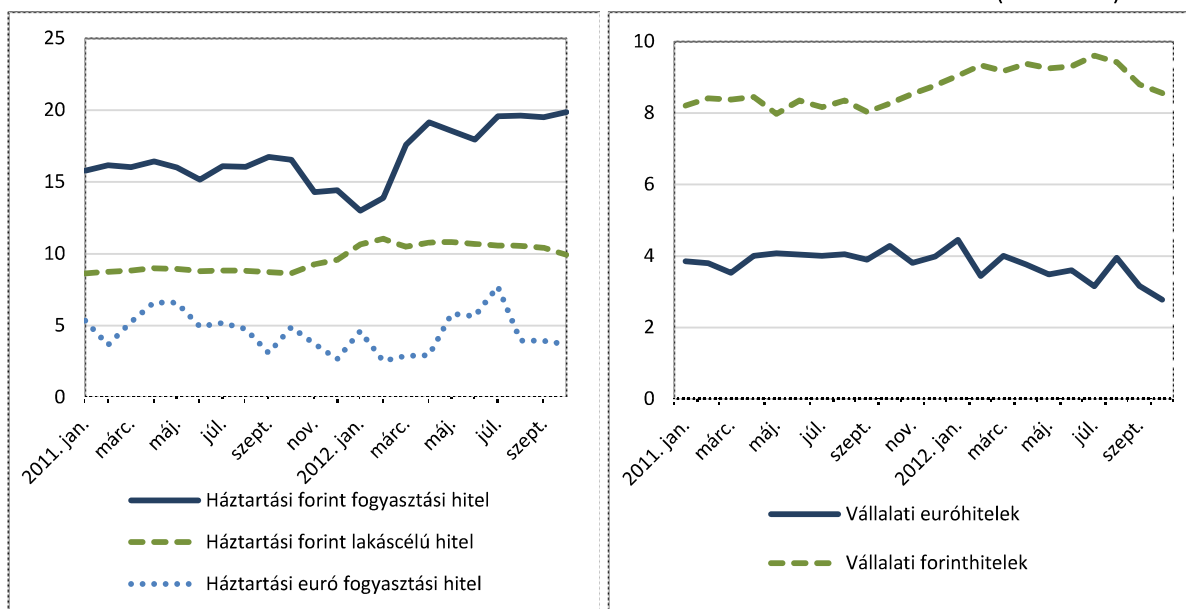
finanszírozási szükségletéből fakad, ugyanakkor az általános kamatszínvonal csökkenése, és a bankok közötti verseny élénkülése hozzájárult a hitelkereslet növekedéséhez. A tárgyieszköz-beruházások iránti kereslet továbbra sem fokozódott, a hosszú lejáratú hitelek iránti kereslet gyengüléséről számolt be a bankok nagyobb része.

A bankok válaszai alátámasztják a vállalati hitelportfólió javulását, a jövőben azonban a nemfizetési arány romlására számítanak. Az üzleti célú ingatlanhitelek minősége mindazonáltal ismét romlott. Lebontva a kérdést az egyes iparágakra, a villamosenergia-, gáz-, hő- és vízellátás, az építőipar, az információ, kommunikáció, a pénzügyi tevékenység, valamint az ingatlanügylek, gazdasági szolgáltatások iparágában számolt be a bankok nagyobb része a portfólióminőség romlásáról. A nemteljesítéskori veszteségráta a háztartások szegmenséhez hasonlóan emelkedett.

1.3 Kamatkörnyezet és kockázati megítélés

A vállalati hitelek kamatai ismét mérséklődtek október folyamán, amiben szerepet játszhatott a jegybanki kamatcsökkentési sorozat. A hitelállománynak ugyanis nagyjából a fele forint alapú, és a lakossági hitelekkel ellentétben a vállalati hiteleket a referenciakamathoz kötött, rögzített feláras kamatozás jellemzi. Emiatt a jegybanki kamatcsökkentések néhány hónap késéssel, az átárazódási periódusnak megfelelően megjelennek a teljes hitelkamat szintjében. Az új hitelek kamatai is mérséklődtek, amit azonban nem követett a kereslet számottevő élénkülése. Az új hitelek esetében a kamatszint csökkenését a hitelezett vállalatok körének szűkülése is okozhatta, a szigorúbb feltételek miatt ugyanis csak a kevésbé kockázatos ügyfelek kaphatnak kölcsönt, mégpedig alacsonyabb kamat mellett.

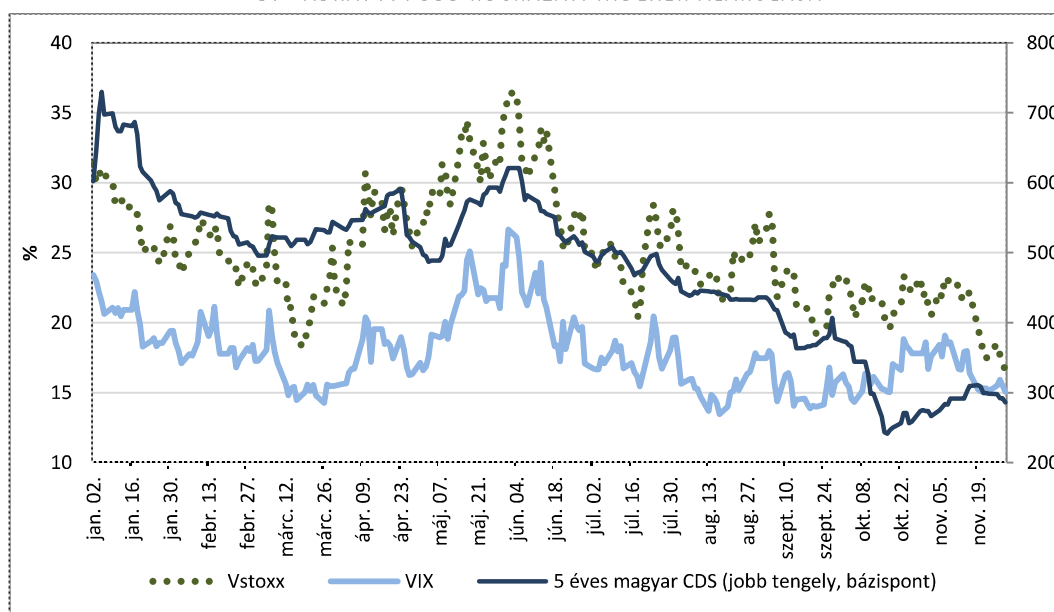
7. ÁBRA: A HÁZTARTÁSOK ÉS A VÁLLALATOK HITELKÖLTSÉGEINEK ALAKULÁSA (SZÁZALÉK)

Forrás: MNB

Az MNB novemberi végi ismételt kamatcsökkentését követően jelenleg 6 százalékos szinten áll az irányadó kamatláb. A Monetáris Tanács a gyenge kereslet fennmaradását feltételezi, és számításai szerint az inflációs cél 2014-ben lesz elérhető az átmeneti sokkok hatásainak kifutását követően. Az októberi alacsonyabb infláció elsősorban az üzemanyagárak mérséklődésével és a szabályozott árak visszafogott alakulásával magyarázható. A vállalatok fokozott megadóztatása felfelé mutató inflációs kockázatot jelent költségeik emelkedése révén. A tanács megítélése szerint **a bejelentett kormányzati intézkedések mellett, hogy középtávon költségoldali inflációs nyomást okozhatnak, a bankrendszer tőkevonzó képességének csökkentésén és a hitelezés visszafogásán keresztül a gazdasági növekedést is mérsékelhetik.** A kockázati megítélés javulásának tartós fennmaradása mérsékelheti az inflációs kockázatokat.

8. ÁBRA: A FŐBB KOCKÁZATI INDEXEK ALAKULÁSA

Forrás: Thomson Reuters

A nemzetközi hangulatjavulást szemléltetik a kockázatkerülés mértékét kifejező indexek (8. ábra). Az amerikai piac szereplőinek kockázati toleranciáját kifejező VIX „félelemindex”, mely az S&P 500 részvényindex volatilitását mutatja, mérséklődött november folyamán, ami a kockázatvállalási hajlandóság növekedését jelzi. Az index európai megfelelője, az Euro Stoxx 50 indexre vonatkozó opciók alapján számított VStoxx értéke is csökkent. A két mutató közötti rés azt mutatja, hogy a befektetők jobban bíznak az amerikai papírok teljesítményében, és ezért nagyobb kockázatot mernek vállalni a tengerentúli piacokon. Ez a rés azonban jelentős mértékben szűkült november folyamán. Egyúttal **a hazai országgkockázatot kifejező CDS értéke is mérséklődik**, ami a teljes kelet-közép-európai régióban jellemző volt. **E mögött az általános hangulat javulása mellett szabályozási okok is álltak.** Az EU szabályai szerint ugyanis november elsejétől tilos fedezetlen short pozíciót tartani. Emiatt a piaci szereplők vagy lezárták pozíciójukat, vagy megvásárolták a mögöttes terméket. Ez egyszerre okozta a CDS zuhanását, valamint a kötvény és devizaárfolyamok erősödését. **A megítélés törékenységet bizonyítja azonban a magyar államadósság Standard & Poor’s általi leminősítése**, így a jegybank a

stabilitás érdekében továbbra is fontosnak tartja a nemzetközi szervezetekkel történő megállapodást.

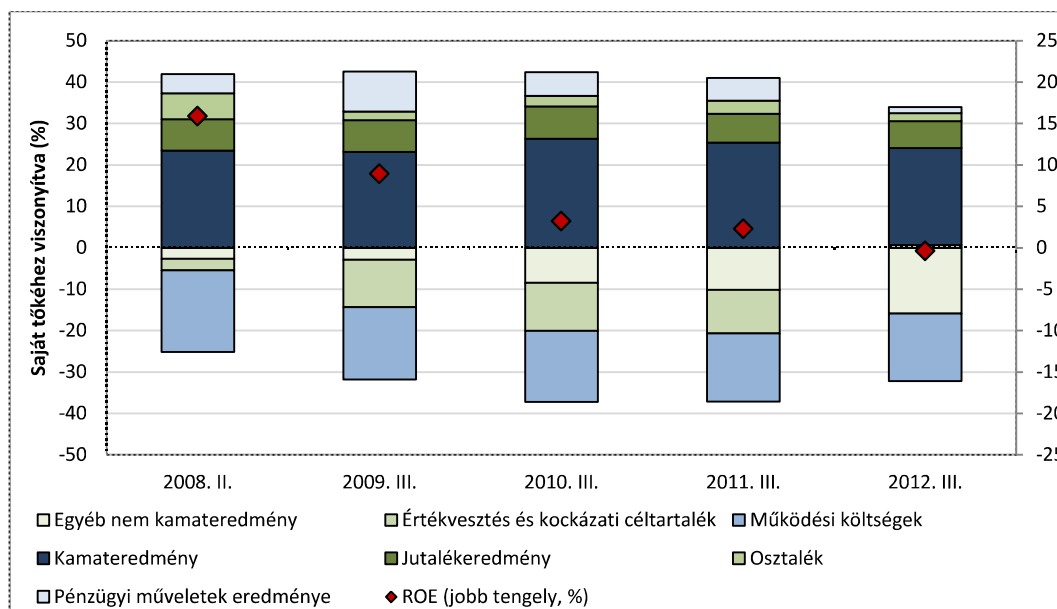
A hitelminősítő a növekedési kilátások romlásával indokolta a hazai államadósság leminősítését, és a kiszámíthatatlan gazdaságpolitikára hívja fel a figyelmet. Ezzel az S&P tartja érvényben a leggyengébb államadósság-besorolást Magyarországra vonatkozóan, bár **jelenleg egyik nagy hitelminősítő sem ajánlja befektetésre a magyar állampapírokat**. A hitelminősítő véleménye szerint a kormányzat „unortodox” gazdaságpolitikája – különös tekintettel a pénzügyi szektort érintő intézkedésekre – erodálja a gazdaság középtávú növekedési potenciálját, ami végső során az államadósság csökkentését nehezíti meg. Az elmúlt hónapokban hozott intézkedések, melyek a fiskális kiigazítás terhére néhány kulcsfontosságú szolgáltatási szektorra hárítják, nagyban hozzájárulhatnak a kilábalás lelassulásához. A bankszektorra érő fiskális terhek mérséklék a bankok hitelezési hajlandóságát, ami fékezi a beruházásokat. A vállalati szektort érintő adóemelések – beleértve a telekommunikációs és az energiaszektor különadóját – ugyancsak kedvezőtlenek a gazdaság számára a beruházásokra és a foglalkoztatásra gyakorolt hatásuk révén. Ugyanakkor a hitelminősítő kedvezőnek ítéli azt, hogy a feldolgozóipar nem részesült a terhekből, továbbá a kkv-k támogatását is üdvözli. Felhívja rá a figyelmet, hogy a hazai bankszektorban kiterjedtebb a tőkeáttétel csökkenése, mint a régió többi országában, bár az anyabankoktól érkezett tőke ezt valamelyest ellensúlyozza. Az S&P mindazonáltal úgy véli, hogy emiatt a gazdasági növekedést illetően kritikusnak számító hitelkínálat középtávon stagnálni fog.

A hitelbesorolás javulását eredményezhetnék olyan kormányzati intézkedések, melyek ösztönzik a beruházásokat, továbbá az S&P kedvezőnek ítélné a külső adósság tartós csökkenését is. Amennyiben azonban a gazdasági visszaesés a vártnál jobban elmélyül, a hitelállomány zsugorodása felgyorsul, vagy amennyiben a külső finanszírozási környezet vagy a költségvetés romlik, úgy további leminősítés várható. **Az általunk megkérdezett elemzők többsége egyetért abban, hogy bár van rá esély, hogy a következő hónapokban a többi hitelminősítő is lefokozza a magyar államadósságot, de ennek jelentősége nem meghatározó.** Véleményük szerint a bankok forráskiáramlását nem fogja felgyorsítani egy újabb leminősítés, viszont a befektetői megítélés romlása már okozhatja a tőkemozgás változását. Meglátásuk szerint ugyanakkor az anyabankok aktív szerepvállalása és az FX-swap piacon tapasztalható futamidő-hosszabbodás csökkenti a devizalikviditási kockázatokat. Az új források iránti igény pedig csekély mértékű a magánszektor nettó hiteltörlesztői pozíciójából fakadóan, és ez a mérlegalkalmazkodás a gazdasági kilátások – és ezzel a befektetői megítélés – romlása esetén csak még inkább felerősödne. Egyes elemzői vélemények szerint elkerülhető lett volna a leminősítés az IMF/EU-megállapodás létrehozásával.

2 A bankszektor jövedelmezősége

Tovább romlott a bankok jövedelmezősége 2012 harmadik negyedében. A bankszektor első három negyedévi adózott eredménye -10,5 milliárd forintnak felelt meg, míg egy évvel ezelőtt 56,7 milliárd forintos profitot termeltek. **A nagybankok polarizációja igen magas: a bruttó nyereség négyötöde öt intézményhez köthető, a bruttó veszteség 90 százalékát pedig három nagybank viseli.** A kamateredmény az előző negyedévhez hasonlóan alakult, az előző két év azonos időszakához mérten ugyanakkor romlott az egyenleg elsősorban a kamatráfordítások emelkedése miatt. A pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye 100-200 milliárd forinttal marad el az előző évektől. Emellett a rendkívüli eredmény is tovább csökkent, miközben a működési költségek nem változtak jelentős mértékben, így az adózás előtti eredmény 80-250 milliárd forinttal lett alacsonyabb a korábbi évekhez képest. A legnagyobb visszaesés mégis az egyéb nem kamateredmény során jelentkezett, ahol 150-330 milliárdos volt a csökkenés az előző három év azonos időszakához képest. Ezen belül a legnagyobb veszteségtételek a különadó és a saját követelés leírásából vagy értékesítéséből származó veszteség. Az értékvesztés és a kockázati céltartalék változása ugyanakkor lényegesen kevesebb lett, mint az előző negyedévben, vagy az egy évvel korábban regisztrált adat. **A végtörlesztés és a portfóliótisztítás következménye, hogy bár a rossz hitelektől való megszabadulás veszteségekkel jár, ám egyúttal az azokra korábban képzett céltartalék felszabadítható.** Az alacsony üzleti aktivitás következtében a mérlegfőösszeg egyre zsugorodik, a háztartások és a vállalatok számára nyújtott hitelek állománya 12 százalékot esett egy év alatt.

9. ÁBRA: SAJÁTTŐKE-ARÁNYOS NYERESÉG (ROE) ÉS ÖSSZETEVŐINEK ALAKULÁSA

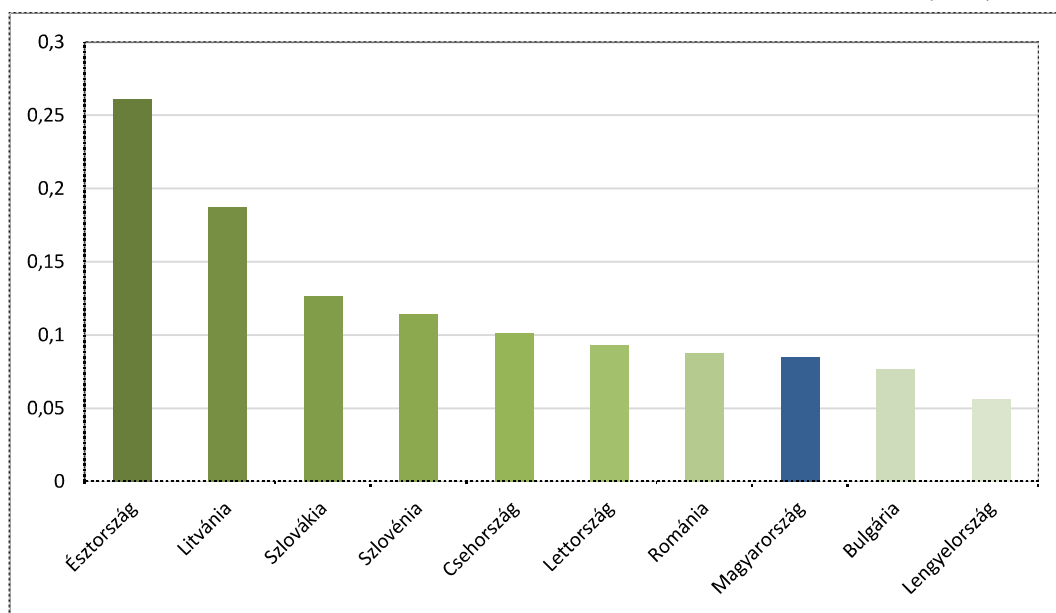

Forrás: PSZÁF, Századvég-számítás

A koncentrációt mérő Herfindahl-Hirschmann-index a piacon lévő vállalatok piaci részesedésének négyzetösszegével jellemzi az adott szektor piaci szerkezetét. A HHI értéke 0 és 1 közé eshet,

ahol akkor kapunk 1-hez közeli értéket, ha a piacot néhány nagy szereplő uralja, míg az 0-hoz közeli érték annak a jele, hogy a piacon sok, egyenként alacsony piaci részesedéssel bíró szereplő van jelen. Régiós környezetbe helyezve a mutatót láthatjuk, hogy bár **a mérlegfőösszeg alapján** számított piaci részesedést tekintve az OTP közel egyharmadát uralja a piacnak, **a környező országokhoz képest nem nevezhetjük kiugrónak a hazai bankpiac koncentrációját**. A historikus adatokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy a magyar bankszektor koncentrációja a 90-es évek óta mérséklődött. **A jövedelmezőség tekintetében már jóval nagyobb eltéréseket figyelhetünk meg** az egyes hazai bankok között, a piacvezető OTP kiugró nyereséggel bír bármely másik szereplővel szemben. A kedvezőbb eredményeket felmutató bankok jellemzően alacsonyabb céltartalék-képzésről, a működési költségek lefaragásáról számolnak be jelentéseikben, ám emellett az üzleti volumen csökkenése is megfigyelhető.

10. ÁBRA: A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI ORSZÁGOK BANKSZÉKTORAINAK KONCENTRÁCIÓJA (HHI)* 2011 VÉGÉN

Forrás: Eurostat

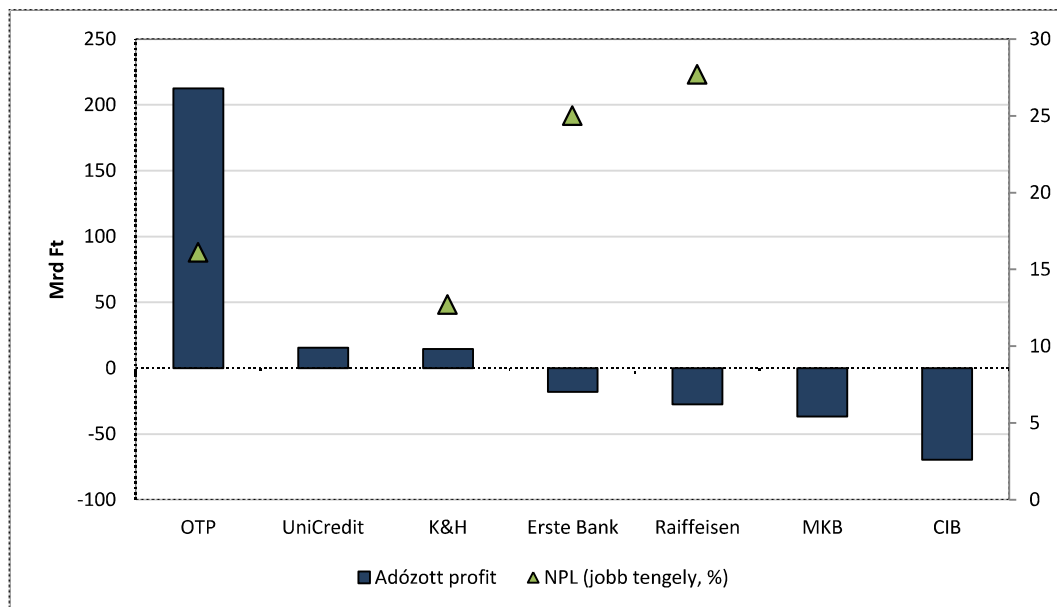
Megjegyzés: A mutató magasabb értéke fokozottabb koncentrációt jelöl.

Az OTP kilenc havi 74,1 milliárd forintos eredménye alacsonyabb a tavalyihoz képest, mely nagyrészt a működési eredmény romlásának tudható be. A bázisidőszakhoz képest rosszabb nettó kamateredmény a végtörlesztés miatt csökkenő kamatozó állományok, illetve a fokozódó betétpiaci verseny nyomán szűkülő betéti marzsok miatt következett be. A portfólióromlás lassulását az erősebb forint árfolyam és az árfolyamgát pozitív hatása mellett a javuló nagyvállalati portfólióval magyarázza a bank gyorsjelentésében. A nemfizető hitelállomány aránya még így is 16,1 százalékos volt szeptember végén. A hitelállomány árfolyamszűrt zsugorodása éves szinten 8 százalékos volt, melyen belül a lakossági hitelek állománya 9 százalékkal, a vállalati hitelek állománya 2 százalékkal esett. Hitelnövekedést egyedül a mikro- és kisvállalati szegmensben ért el a bank.

A K&H Bank 14,6 milliárd forintos nyereséggel zárta a harmadik negyedévet, ami jelentős javulásnak számít az előző év azonos időszakához képest. Tavaly a végtörlesztésre elszámolt veszteségek húzták le az eredményt, melynek hatása a jelen számokban is megjelenik, egyrészt a közel ötödével alacsonyabb hitelállományban, másrészt a bevételek visszaesésében. A nettó kamatbevételek 29 százalékkal csökkentek egy év alatt, de emellett a megnövekedett deviza finanszírozási költségek is rontják a bank eredményességét. **A hitelportfólióban bekövetkező stabilizálódás ugyanakkor éves összevetésben 89 százalékkal csökkentette a céltartalékok szintjét,** a nemteljesítő hitelek aránya ugyanis 12,7 százalékra mérséklődött. **Az UniCredit magyar leánybankja pozitívan zárta a harmadik negyedévet,** méghozzá 15,6 milliárd forinttal. A bankcsoport eredményjavulása meglepetést okozott a piacok számára, amely a beszámoló szerint **a költségcsökkentési intézkedéseknek köszönhető.**

Az Erste Bank közel 18 milliárd forintos vesztesége még mindig lényegesen kedvezőbbnek számít a tavalyi év eredményéhez képest. **A relatív kedvezőbb adat az enyhülő kockázatokból fakadó alacsonyabb céltartalék-képzésnek köszönhető.** A portfólió minősége mindazonáltal továbbra is rendkívül kedvezőtlen: a teljes hitelállomány több mint 25 százaléka volt 90 napon túli késedelemben. Ehhez jelentős mértékben járult hozzá a végtörlesztés, mely a jobb minőségű hitelállomány csökkenése révén rontotta a nemfizető állomány arányát. A bankcsoportot tekintve a mutató alapján még így is kedvezőbb ez az érték az ukrán és a román leánybankokénál. **A lassú kilábalás érdekében azonban több mint 300 embert bocsátott el a pénzügyintézet.**

11. ÁBRA: A NAGYBANKOK ELSŐ HÁROM NEGYEDÉVÉNEK EREDMÉNYE ÉS A NEMFIZETÉSI ARÁNY

Forrás: bankok gyorsjelentései

A Raiffeisen magyar leánybankja 27,5 milliárd forintos veszteséget termelt az idei év első kilenc hónapja során, ami azonban az előző évhez képest jelentős mértékű javulásnak számít. Bár romlott a kamateredmény, egyúttal a működési és a kockázati költségek is csökkentek. A nettó kamatbevétel visszaesését az üzleti volumen csökkenésével és a finanszírozási költségek

emelkedésével magyarázza a Raiffeisen Bank International jelentésében. **A működési költségek mérséklődését eredményezte, hogy az elmúlt egy évben 237 alkalmazottat bocsátott el a magyar leánybank.** A létszámcsökkentés a többi kelet-közép-európai leánybankot is jellemezte. A hitelkockázati céltartalék visszaesése legnagyobbbrészt a végtörlesztéshez köthető. A hitelállomány 8,2 százalékot zsugorodott egy év alatt, miközben kismértékben nőtt a betétek állománya. Az NPL ráta valamelyest mérséklődött az előző negyedévhez képest, a gyorsjelentés szerint azonban a nemfizető állomány növekedésére számíthatunk.

Az MKB Bank eredményének romlása elsősorban a céltartalékolás emelkedésének volt köszönhető. A magyar leánybank veszteségét a legnagyobb eredményrontó tételnek nevezi a Bayerische Landesbank beszámolójában. Mindezt **a magas fiskális költségek mellett a romló gazdasági környezettel magyarázza,** melyek következtében bár az előző évhez képest valamelyest mérséklődött, de még mindig magas a céltartalékok szintje. Emellett az üzleti tevékenység romlásáról is beszámol a jelentés, amit a deviza alapú jelzáloghitelezést ellehetetlenítő intézkedéshez köti. Mindezek következtében az anyabank 230 millió eurós tőkeinjekciót intézett a magyar MKB felé.

A CIB bank esetében a **szpredek mérséklődéséről, a finanszírozási költségek emelkedéséről és a portfólióminőség romlásáról számol be** az olasz Intesa Sanpaolo jelentése. Nagymértékben csökkent a kamatbevétel (-40,7 százalék), a jutalékbevétel (-18,9 százalék) és a pénzügyi műveletek bevétele (-71,7 százalék) is. Ezzel szemben a működési költségeket csupán bő 5 százalékkal sikerült mérsékelnie a bankcsoportnak.